HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI İLE AİLE PLANLAMASI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Nevin ÇITAK BİLGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü
nevincitak@yahoo.com

Özet

Aile planlaması yöntemlerinin kullanılması anne, çocuk ve toplum sağlığının korunması ve sürdürülmesinde oldukça önemlidir. Bununla birlikte, ülkemizde evli kadınların yalnızca yarısı modern aile planlaması yöntemlerini kullanmaktadır. Bu çalışma hemşirelik bölümü öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ile aile planlaması tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek için tanımlayıcı ve kesitsel olarak yapılmıştır. Çalışmaya 344 hemşirelik öğrencisi alınmıştır. Araştırmanın verileri kişisel bilgi formu, Aile Planlaması Tutum Ölçeği ve Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplarda t testi, ki kare, Oneway ANOVA ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puan ortalaması 102.01 ± 15.87 , Aile Planlaması Tutum Ölçeği puan ortalaması 128.50 ± 26.94 olup, toplumsal cinsiyet ve aile planlamasına ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak kadın öğrencilerin erkeklere göre daha eşitlikçi tutum sergiledikleri ve aile planlaması tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyet algısı ile aile planlaması tutumu arasında pozitif ilişki olduğu, eşitlikçi algıya sahip öğrencilerin aile planlaması tutumlarının daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile planlaması, toplumsal cinsiyet, üniversite öğrencisi, hemşirelik

**THE RELATIONSHIP BETWEEN GENDER PERCEPTION AND
ATTITUDES OF FAMILY PLANNING OF NURSING STUDENTS**

Abstract

The use of family planning methods is very important for the protection and maintenance of mother, child and community health. However, only half of married women in our country use modern family planning methods. This study was conducted by descriptive and cross-sectional design to examine the relationship between gender perception and family planning attitudes of nursing students. 344 nursing students were included in the study. The data was collected by using personal information form, Family Planning Attitude Scale and Gender Perception Scale. Frequency, percentage, mean, standard deviation, t test in independent groups, chi-square, Oneway ANOVA and Pearson correlation analysis were used to evaluate the data. The mean score of Family Planning Attitude Scale was 102.01 ± 15.87 , and the mean score of Gender Perception Scale was 128.50 ± 26.94 and they had positive attitudes towards gender and family planning. However, female students had more equitable attitudes than male students and their family planning attitudes were more positive. There was a positive relationship between gender perception and family planning attitude, and family planning attitudes of students with equitable perception were more positive.

Key Words: Family planning, gender, university student, nursing

GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkelerde Aile Planlaması (AP) hizmetlerinin anne ve çocuk sağlığına olumlu etkileri olduğu bilinmesine rağmen, AP yöntemlerinin kullanımı halen istenilen düzeyde değildir (Asekun-Olarinmoye vd., 2013: 647; Okigbo, vd., 2018: 1; Kesgin, vd., 2019: 450; World Family Planning Highlights, 2017:1). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2018 verilerine göre ülkemizde de AP yöntemi kullanmayanların oranı 2013-2018 döneminde %27'den %30'a, karşılanmamış AP ihtiyacı ise 2013-2018 yılları arasında %6'dan %12'ye yükselmiştir (TNSA, 2018: 85,89). AP yöntem kullanımının yetersiz olması kadınlarda istenmeyen gebeliklere ve planlanandan daha fazla sayıda çocuk sahibi olunmasına neden olmaktadır (TNSA, 2018: 76; Darroch, 2013: 260). Dünyada 2017 yılında 45 ülkede AP'ye yönelik talebin yarısından daha azının modern AP yöntemleri kullanılarak karşılandığı görülmektedir. Bununla birlikte Dünyada AP konusunda karşılanmamış ihtiyacın 2017-2030 yılları arasında %10'un üzerinde olacağı tahmin edilmektedir (World Family Planning Highlights, 2017:1).Yapılan çalışmalar; kültürel ve dini inanışlar, bilgi, tutum ve cinsiyet temelli yaklaşımların AP yöntemlerinin kullanımını etkilediğini göstermektedir (Tilahun vd., 2013:3-4 ; Gbagbo and Nkrumah, 2019: 5; Kesgin, vd., 2019: 443).

AP konusunda istenilen başarıya ulaşılabilme ve modern yöntem kullanımını artırmak için çiftlerin AP konusunda birlikte karar almaları önemlidir (Tezel vd., 2015: 184). Nişanlı genç bireyler ile yapılan bir çalışmada çiftlerin yaklaşık 1/3'ünün AP hakkında aralarında hiç konuşmadıkları belirlenmiştir (Aydın, 2019: 26). Oysaki evlenmeden önce AP yöntemlerinin kullanımı hakkında konuşmak ve bir karara varmak genç bireylerin istenmeyen gebelik yaşamalarını engellemek açısından önemlidir. AP konusunda erkeklerin sorumluluk alması gerektiği ifade edilse de, AP'ye erkek katılımı yeterli değildir ve AP sorumluluğu genellikle kadına yüklenmektedir (Bilgin vd., 2019: 144). AP kullanımı konusunda toplumsal beklentiler ve bu beklentilere uyma konusunda oluşan baskılar göz ardı edilmemelidir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğe kültürel ve toplumsal değerlere dayalı rol modellerini ve sorumlulukları yüklemekte (Durur ve Kaymak, 2018: 44) ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığı için önemli bir engel olduğu bilinmektedir (Şimşek, 2011:121). Araştırmalar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin AP hizmetlerine ulaşamama, istenmeyen gebelikler ve sağlıksız düşükler gibi üreme sağlığı sorunlarına neden olduğunu göstermektedir (Apanga ve Adam, 2015: 1; Şimşek, 2011: 119). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadın ve erkeğe yüklenen kalıplaşmış roller, kadınların aleyhine ayrımcılık oluşturmaktadır. Bu roller, erkekleri karar verme süreçlerinde daha aktif, kadınları ise ikinci planda bırakarak eşitsizliğin devam etmesine neden olmaktadır (Esen vd., 2017: 48). Gana'da yapılan çalışmada kadınların %90'ının eşlerinin AP'ye karşı olumsuz tutumları nedeniyle bu hizmetlerden faydalanmadıkları belirlenmiştir (Apanga ve Adam 2015: 1). Ülkemizdeki aile yapısı da AP yöntemlerinin kullanımını etkileyen, kültürel öğeler barındırmaktadır. Ülkemizde aile içi tutumlar özellikle doğu ve kuzeydoğu bölgelerinde diğer bölgelere göre daha geleneksel ve muhafazakar olup, aile içi ilişkilerde ataerkil yapı AP yöntemi kullanma konusunda erkeğin onayının alınmasını gerektirebilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014: 278).

AP'ye ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde; genellikle kadın ya da evli bireylere yönelik olup (Sherpa vd., 2013; Tilahun vd., 2013), üniversite öğrencileri ile ilgili çalışmalar sınırlıdır (Özalp vd., 2012; Şen vd., 2019: 146; Abdul-Zahra vd., 2016). Genç bireylerin AP'ye ilişkin bilgi ve deneyimlerinin kısıtlı olduğu (Özalp vd., 2012: 18; Abdul-Zahra vd., 2016: 4) dikkate alındığında, toplumsal cinsiyet algılarının ve AP'ye yönelik tutumların farkına varmak; toplumsal cinsiyet algısının AP'ye ilişkin tutumu nasıl

etkilediğini bilmek önem taşımaktadır. Böylece öğrencilerin eğitim müfredatlarında üreme sağlığına yönelik gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi, AP hizmetlerinde karşılanmayan gereksinimi azaltmak, erkeklerin AP hizmetlerine katılımını sağlamak, istenmeyen gebelikleri önlemek ve ulusal doğurganlık hedeflerine ulaşabilmek mümkün olabilir. Bu düşüncelerden yola çıkarak çalışma hemşirelik bölümü öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ile AP tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için kesitsel olarak planlanmıştır. Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ve AP tutumları nasıldır?

2. Cinsiyet ve sınıf düzeyi öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ve AP tutumunu etkilemekte midir?

3. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ile AP tutumları arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Şekli

Çalışma tanımlayıcı ve kesitsel tiptedir.

Evren Örneklem

Çalışmanın evrenini bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 522 kadın, 163 erkek öğrenci oluşturmuştur (N=685). Literatürde evren büyüklüğüne göre örneklem büyüklüğünün ne kadar olacağını gösteren hazır tablolar Krejcie ve Morgan tarafından hesaplanmıştır (Akt. Ural ve Kılıç, 2013: 47). Bu hesaplama dayalı olarak evreni temsil edecek olan örneklem hacmi kadın öğrenciler için 226, erkek öğrenciler için 118 olmak üzere toplam 344 öğrenci olarak belirlenmiştir. Örneklem seçimi, oranlı eleman örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda her bir sınıfta yer alan kadın ve erkek öğrencilerin toplam kadın ve erkek öğrenci içerisindeki oranı ayrı ayrı hesaplanmış ve örnekleme de aynı oranda temsil edilmesi sağlanmıştır. Hesaplamalar sonucunda evreni oluşturan kadın öğrencilerin %23 (n=52)'ü 1.sınıf, %25 (n=57)'i 2.sınıf, %23(n= 52)'ü 3. sınıf ve , %29 (n=65)'u 4.sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Benzer olarak evreni oluşturan erkek öğrencilerin %25 (n=29)'i 1.sınıf, %21 (n=25)'i 2.sınıf, %22(n= 26)'si 3. sınıf ve , %32 (n=38)'si 4.sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Böylece evrende yer alan kadın ve erkek

öğrencilerin sınıflara göre dağılımı ile örneklemde bulunan öğrencilerin sınıflara göre dağılımı eşleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin sosyodemografik ve bireysel özelliklerini (yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, en uzun süre yaşanan yer ve coğrafi bölge, sosyo-ekonomik durum, AP/ cinsel sağlık dersi alma durumu) içeren 9 sorudan oluşmuştur.

Aile Planlaması Tutum Ölçeği (APTÖ)

APTÖ, bireylerin AP tutumlarını ölçmek için geliştirilen 34 maddeden oluşan 5’li likert tipi bir ölçektir (Tamamen Katılıyorum=1, Katılıyorum= 2, Kararsızım= 3, Katılmıyorum= 4, Tamamen Katılmıyorum= 5). Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; "*Toplumun Aile Planlamasına İlişkin Tutumu*", "*Aile Planlaması Yöntemlerine İlişkin Tutum*" ve "*Gebeliğe İlişkin Tutum*" dur. Ölçekten alınabilecek puan en düşük 34, en yüksek 170 olup, ölçeğin kesme noktası 119’dur. Ölçekten alınan yüksek puan olumlu AP tutumunu göstermektedir (Örsal ve Kubilay, 2007: 155-164) Ölçeğin Cronbach Alpha’sı .90 olup, yapılan çalışmada .96 olarak belirlenmiştir.

113

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ)

Toplumsal cinsiyet algısını ölçmek üzere geliştirilen ölçek 25 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipteki ölçek (Tamamen Katılıyorum=5, Katılıyorum =4, Kararsızım=3, Katılmıyorum= 2, Tamamen Katılmıyorum=1) tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 25-125 aralığında olup, yüksek puan toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğunu ifade etmektedir (Altınova ve Duyan, 2013: 9,18). Ölçeğin Cronbach Alpha’sı 0.87 olup, bu çalışmada .92 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesi SPSS 22.0 paket program kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada tanımlayıcı özelliklere ilişkin verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu skewness ve kurtosis değerleri ile değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda TCAÖ (skewness: -0.781 ve kurtosis: 0.035) ve APTÖ (skewness: -1.005 ve kurtosis: 1.105)’ye ait skewness ve kurtosis değerlerinin -1.5 ve +1.5 arasında bulunmuş

olması verilerin normal dağıldığını göstermiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Cinsiyete göre demografik özelliklerin karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t testi ve Pearson Chi-Square (χ^2) testi kullanılmıştır. Cinsiyete ve sınıf düzeyine göre toplumsal cinsiyet algısı ve AP tutumunun karşılaştırılmasında, bağımsız gruplarda t testi ve Oneway ANOVA ve kullanılmıştır. Sınıf düzeyine göre farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemede varyanslar eşit olmadığı için Games Howel testi kullanılmıştır. Toplumsal cinsiyet ve AP tutumu arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Çalışmada istatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ olarak değerlendirilmiştir

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Araştırmaları Etik Kurul'undan (Tarih:26.03.2019, Sayı:2019/122) ve çalışmanın yürütüldüğü fakülteden (Tarih:18.03.2019, Sayı:17805) izin alınmıştır. Ayrıca TCAÖ ve APTÖ'nün kullanımı için yazarlardan izin alınmıştır. Öğrencilerden de bilgilendirilmiş onam formları ile araştırmaya katılım için yazılı ve sözlü onam alınmıştır.

Araştırmanın Uygulanması

Araştırma, çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenciler ile Nisan- Mayıs 2019 tarihleri arasında yapılmıştır. Öğrencilere çalışmanın amacı açıklanarak anket formu dağıtılmış ve doldurulan formlar araştırmacı tarafından teslim alınmıştır. Öğrencilerin formları doldurması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

BULGULAR

Öğrencilerin cinsiyete göre sosyo-demografik özelliklerinin karşılaştırılması Tablo 1'de gösterilmiştir. Kadın öğrencilerin yaş ortalaması erkek öğrencilerden düşük bulunmuştur ($p < 0.001$). Dördüncü sınıfta öğrenim gören kadın ve erkek öğrenci sayısı diğer sınıflara göre daha fazla olup, öğrenim görülen sınıf açısından gruplar benzerdir ($p > 0.05$). Kadın öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi erkek öğrencilere göre daha yüksek ($p < 0.01$) iken, öğrencilerin baba eğitim düzeyleri benzerdir ($p > 0.05$). Öğrenciler şu ana kadar en uzun süre ilde yaşamış olup, kadın öğrencilerin en uzun süre yaşadığı coğrafi bölge Karadeniz Bölgesi iken, erkek öğrencilerin İç Anadolu Bölgesidir. Öğrenciler çoğunlukla çekirdek aile yapısına sahip olup, kadın ve erkek öğrencilerin 2/3'ünün ailelerinin gelirlerinin gidere denk olduğu belirlenmiştir. Yaşanılan yer, aile tipi ve sosyo-ekonomik düzey yönünden grupların benzer olduğu görülmüştür ($p > 0.05$). Öğrencilerin müfredatları

kapsamında yarısının (kadın:%50.9; erkek:%50.8) seçmeli dersler olan Aile Planlaması/ Cinsel Sağlık dersini aldığı ve grupların benzer olduğu belirlenmiştir ($p>0.05$).

Öğrencilerin TCAÖ ve APTÖ toplam ve alt ölçek puanları Tablo 2’de gösterilmiştir. Hemşire öğrencilerin TCAÖ puan ortalaması 102.01 ± 15.87 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin APTÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarını incelendiğinde; *Toplumsal AP’ye İlişkin Tutum* alt boyundan 57.31 ± 12.85 , *AP Yöntemlerine İlişkin Tutum* alt boyutundan 40.60 ± 9.81 , *Gebeliğe İlişkin Tutum* alt boyutundan 30.57 ± 7.04 puan aldıkları görülmüştür. Katılımcıların toplam APTÖ puan ortalaması ise 128.50 ± 26.94 olup, AP yöntemlerine ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 3’te hemşire öğrencilerin TCAÖ, APTÖ ve alt ölçek puan ortalamalarının cinsiyet ve sınıf düzeyine göre karşılaştırılması gösterilmiştir. Kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre, TCAÖ ve APTÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$). Sınıf düzeyine göre AP yöntemlerine ilişkin tutumun farklılık gösterdiği, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin 1 ve 2. sınıf öğrencilerine göre AP yöntem tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$). APTÖ toplam puan ortalaması değerlendirildiğinde de, 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin, 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilere AP tutumlarının daha olumsuz olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Sınıf düzeyine göre TCAÖ puan ortalamasının ve APTÖ alt boyutlarından Toplumsal AP’ye İlişkin Tutumu ve Gebeliğe İlişkin Tutumun ise farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$).

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet ve AP tutumları arasındaki ilişki Tablo 4’te gösterilmiştir. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ile Toplumsal AP’ye İlişkin Tutumu, AP Yöntemlerine İlişkin Tutum, Gebeliğe İlişkin Tutum ve genel AP tutumu arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki bulunmuştur ($p<0.01$).

TARTIŞMA

Ülkemizde 15-49 yaş grubu evli kadınların neredeyse tamamı (%99.5) en az bir AP yöntemini bildiğini ifade ettiği halde modern yöntem kullananların oranı %49’dur (TNSA 2018: 84). AP hakkında bilgi sahibi olmak doğurganlık davranışları ve olumlu AP tutumu sağlamada yetersiz kalabilmektedir (Tilahun vd., 2013:1). Oysaki tutumlar davranışlar üzerinde etkili olup, AP yöntem kullanımını artırmada AP’ye yönelik olumlu tutumu geliştirmek önemlidir. APTÖ’nün kesme puanı 119 olup, yapılan çalışmada öğrencilerin

APTÖ puan ortalaması 128.50 ± 26.94 olarak belirlenmiştir. Bu sonuç öğrencilerin AP yöntemlerine ilişkin olumlu tutuma sahip olduklarını göstermektedir. APTÖ puan ortalaması Aydın (2019)'ın çalışmasına göre yüksek (Aydın, 2019:30), Şen ve ark. (2019)'nın çalışmasına göre düşük bulunmuştur (Şen vd., 2019:150). Çalışma bulgularındaki farklılık çalışmaların örneklem grubu ile ilişkili olabilir. Aydın'ın çalışması nişanlı genç bireyler ile yapılmış olup, Şen ve ark.'nın çalışmasının ebelik bölümünde öğrenim gören yalnızca kadın öğrenci grubu ile yapılmış olması nedeniyle APTÖ puan ortalaması yürütülen çalışmadan daha yüksek bulunmuş olabilir. Araştırmada öğrencilerin APTÖ alt boyut puan ortalaması "*Toplumun Aile Planlamasına İlişkin Tutum*" alt boyut puan ortalaması nişanlı çiftler ve öğrenciler ile yapılan çalışma bulguları ile benzerdir (Aydın, 2019:40; Şen vd., 2019:150). "*Yöntemlerine İlişkin Tutum*" ve "*Gebeliğe İlişkin Tutum*" alt boyutlarında elde edilen puan ortalamaları ise nişanlı bireyler ile yapılan çalışmadan yüksek (Aydın, 2019:40), ebelik öğrencileri ile yapılan çalışmaya benzerdir (Şen vd., 2019:150). Bu sonuçlar formal eğitimin yöntemlere ve gebeliğe ilişkin tutumu olumlu etkilediğini düşündürmektedir. Etiyopya'da yapılan bir çalışmada da formal eğitimin AP yöntemlerini daha iyi bilme ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Tilahun vd., 2013:1).

Çalışmada öğrencilerin TCAÖ puan ortalamasını 102.01 ± 15.87 olduğu belirlenmiş ve bu sonuç Esen ve ark.(2017)'nin üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışma sonucundan (92.45 ± 15.63) daha yüksek (Esen vd., 2017: 51), Gönenç ve ark. (2018)'nin ebelik bölümü öğrencileri ile yaptığı çalışma sonucundan (110.60 ± 13.48) daha düşüktür (Gönenç vd., 2018: 26). Yürütülen çalışmada TCAÖ puan ortalamasının Esen ve ark.'nın çalışmasına göre daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Çalışmamızda 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin müfredatları gereği cinsel sağlık dersi almış olmaları TCAÖ puan ortalamasını artırmış olabilir.

Araştırmada kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları görülmüştür. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması (2019)'na göre de son dört yıllık dönemde, eşitlikçi algının kadınlarda erkeklerden daima yüksek olduğu belirlenmiştir (O'Neil ve Çakıroğlu, 2019: 59). Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışma sonuçları da araştırma bulgusu ile benzer olup, kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir (Pesen vd., 2016: 334-335; İlhan vd., 2017:116-117; Esen vd., 2017: 51-52; Karasu vd.,

2017: 24). Kadınların eğitim düzeyinin yüksek olması yaşamda daha aktif olmalarını ve daha eşitlikçi rollere sahip olmalarını sağlamaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014: 22). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temeli küçük yaşlarda aile içerisinde atılmaktadır (Gönenç vd., 2018: 28). Araştırmada kadın öğrencilerin hem üniversitede eğitim görmeleri hem de annelerinin eğitim düzeyinin erkek öğrencilerden daha yüksek olması eşitlikçi tutum sergilemeleri açısından olumlu olmuş olabilir. Aynı zamanda kadın öğrenciler üniversiteye gelmeden önce daha çok batı bölgelerinde yaşamış olup, erkek öğrencilerin daha çok İç Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşadıkları görülmüştür. Ülkemizin batı bölgelerinde yaşayan bireylerin, doğu bölgelerinde yaşayanlara göre daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları vurgulanmakta olup (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014: 22), bu bağlamda yaşanan coğrafi bölge de kadın öğrencilerdeki olumlu tutumda etkili olmuş olabilir. Konya'da 18-56 yaş grubu erkeklerle yapılan bir çalışmada erkeklerin de, kadınlara benzer olarak eğitim düzeyi arttıkça toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin olumlu tutumlarının arttığı belirlenmiştir (Can ve Büyükbayraktar 2018: 362). Ancak kadınların daha eşitlikçi tutuma sahip olmaları, toplumsal cinsiyete bağlı sorunlarla daha sık karşılaşmaları ve buna bağlı farkındalıklarının yüksek olması ile de ilgili olabilir.

Araştırmada hem kadın hem erkek öğrencilerin olumlu AP tutumuna sahip oldukları görülse de, kadın öğrencilerin APTÖ toplam puan ortalaması ve alt ölçek puan ortalamaları erkek öğrencilerden daha yüksektir. Bu sonuç kadınların erkeklere göre AP'ye ilişkin daha pozitif tutuma sahip olduğunu gösteren çalışmalar ile benzerdir (Bilgin vd., 2019: 144; Aydın, 2019: 31; Ritter vd., 2015: 267). Kadınların AP konusunda daha olumlu tutuma sahip olmaları beklendik bir durumdur. Erkekler AP konusunda sorumluluk almak istese de, özellikle genç erkeklerin AP konusunda bilgi ve güven açısından desteklenmeye ihtiyaçları vardır (Ritter vd., 2015: 269). Aynı zamanda toplumsal cinsiyet normları özellikle gelişmekte olan ülkelerde ataerkil yapı dahilinde bu sorumluluğu daha fazla kadınlara yüklemektedir (Balde vd., 2016: 18).

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre AP tutumu farklılık göstermiş olup; 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin 1 ve 2. sınıf öğrencilere göre AP yöntemlerine ilişkin daha olumlu tutuma sahip oldukları ve APTÖ toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ebelik bölümü öğrencileri ve tıp fakültesi öğrencileri ile yapılan çalışma sonuçları da yürütülen çalışma ile benzerdir (Şen vd., 2019: 148; İkişık vd., 2019: 151). Bu sonuç 3.

ve 4. sınıf öğrencilerinin müfredatları kapsamında aldıkları Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği dersinde AP'ye ilişkin konuların ele alınması ve aynı zamanda seçmeli dersler kapsamında AP dersi almaları ile ilişkili olabilir. Bu bulgudan yola çıkarak öğrencilerin eğitim müfredatları içerisinde AP'ye ilişkin ders almalarının AP tutumunu olumlu etkileyeceği düşünülebilir.

Toplumsal cinsiyet normları bireylerin doğurganlık tercihlerini ve AP kullanımını etkilemektedir (TNSA, 2018: 79, 96; Balde vd., 2016:18). Bilgin ve ark. (2019)'nın nişanlı çiftler ile yaptığı çalışmada AP yöntem kullanım kararını erkek vermelidir diyenlerin, kadın ve erkek beraber vermelidir diyenlere göre AP tutumlarının daha olumsuz olduğu saptanmıştır (Bilgin vd., 2019: 144-145). Eşitlikçi olmayan cinsiyet normları, kadınları karar alma konularında edilgen kılmakta ve bu durum sağlık sonuçlarını olumsuz şekilde etkilemektedir (Okigbo vd., 2018:2). Oysaki AP konusunda sorumluluğun çiftler arasında paylaşılabilmesi gerekir. Kadının otonomisi arttığında AP yöntem kullanımının da arttığı belirlenmiştir (Nanda vd., 2013:331). Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi önemlidir. Yapılan çalışmalarda eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısına sahip bireylerin, AP yöntemlerini kullanma olasılığının daha yüksek olduğu ve AP'ye yönelik olumlu tutum sergiledikleri saptanmıştır (Aydın 2019: 32; Mishra vd., 2014: 5; Okigbo vd., 2018: 11; Nanda vd., 2013: 331). Yapılan çalışmada da bu çalışmalarla uyumlu olarak eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısına sahip olan öğrencilerin, AP'ye ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Hemşirelik bölümü öğrencilerinin toplumsal cinsiyet ve AP'ye ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Bununla birlikte, kadın öğrencilerin erkeklere göre daha eşitlikçi tutum sergiledikleri ve AP tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Öğrenim görülen sınıf düzeyi açısından ise 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin 1. ve 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre AP'ye ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet algısı ile AP tutumu arasında pozitif ilişki olduğu, eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısına sahip olan öğrencilerin AP tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçlar ışığında, AP konusunda sorumluluğun çiftler arasında paylaşılmasını sağlamak, erkek öğrencilerde olumlu AP tutumunu geliştirmek ve sorumluluk almalarını

teşvik etmek için, ortaöğretim ve üniversitelerin eğitim müfredatlarına AP ve toplumsal cinsiyet gibi seçmeli derslerin eklenmesi faydalı olabilir. Böylece geleceğin ebeveynleri olarak genç bireylerin üreme sağlığına ilişkin farkındalıkları artırılabilir ve daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet yaklaşımlarını benimsemeleri sağlanabilir. Ayrıca üniversitelerde genç bireylerin gereksinimlerine göre cinsel sağlık/ üreme sağlığı konularında danışmanlık hizmetlerinin verilmesi de faydalı olabilir.

KAYNAKÇA

Abdul-Zahra, N. H., Naelah, H., Habib, O. S. ve Al-Mulla, A. Y. (2016). Knowledge of university students about family planning programme. 1-10. <https://www.researchgate.net/publication/> erişim 9.10.2019

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Türkiye aile yapısı araştırması, tespitler ve öneriler. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2014. Birinci Basım, 2014, İstanbul.

Altınova, H. H. ve Duyan, V. D. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(2): 9-22.

Apanga, P. A. ve Adam, M. A. (2015). Factors influencing the uptake of family planning services in the Talensi District, Ghana. *Pan African Medical Journal*, 20(10): 1-9.

Asekun-Olarinmoye, E. O., Adebimpe, W.O., Bamidele, J.O., Odu, O.O., Asekun-Olarinmoye, I.O. ve Ojofeitimi, E. O. (2013). Barriers to use of modern contraceptives among women in an inner city area of Osogbo metropolis, Osun state, Nigeria. *International Journal of Women's Health*, 5: 647-655.

Aydın, E. A. (2019), Genç yetişkinlerin aile planlaması tutumu toplumsal cinsiyet ve dini yönelim arasındaki ilişki. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu.

Baldé, M. D., Diallo, B. A., Compaoré, R. , Bah, A. K., Ali, M., Kabra, R. ve Kouanda, S. (2016). Men's behavior surrounding use of contraceptives in Guinea. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 135(1): S16-S19.

Bilgin, N. Ç., Ak, B. Potur, D. C. ve Özdoğan, E. (2019). Identifying engaged couples' knowledge and attitudes about family planning. *Journal of Academic Research in Nursing*, 5: 141-148.

Can, İ. ve Büyükbayraktar, Ç. G. (2018). Erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *SEFAD*, (39): 355-372.

Darroch, J. E. (2013). Trends in contraceptive use. *Contraception*, 87(3): 259 - 263.

Durur, E. K. ve Kaymak, A. (2018). Sivas yerel basınında kadın kimliğinin temsili. *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 2(2): 43-66.

Esen, E., Siyez, D., Soylu, Y. ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1): 46-63.

Gbagbo, F. Y. ve Nkrumah, J. (2019). Family planning among undergraduate university students: a Case study of a public university in Ghana. *BMC Women's Health*, 19(12): 1-9.

Gönenç, İ. M., Topuz, Ş., Sezer, N. Y., Yılmaz, S. ve Duman, N. B. (2018). Toplumsal cinsiyet dersinin toplumsal cinsiyet algısına etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1): 22-29.

İkişik, H., Arı, A., Başbüyük, H., Bıyık, K., Erdem, A. ve Maral, I. (2019). Tıp öğrencilerinin üreme sağlığı ve aile planlaması konusundaki bilgi düzeyinin değerlendirilmesi. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 24(2): 147-154.

İlhan, M. N., Dikmen, A. U. ve Nihan, A. (2017). Toplumsal cinsiyet algısının değerlendirilmesi. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 1(2): 108-121.

Karasu, F., Göllüce, A., Güvenç, E. ve Çelik, S. (2017). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1): 21-27.

121

Kesgin, M.T., Tanyer, D. K., ve Demir, G. (2019). A determinant for family planning attitudes and practices of men: marriage features. *Journal of Public Health: From Theory to Practice*, 27:443–451

Mishra, A., Nanda, P., Speizer, I. S., Calhoun, L. M., Zimmerman, A. ve Bhardwaj, R. (2014). Men's attitudes on gender equality and their contraceptive use in Uttar Pradesh India. *Reproductive Health*, 11: 41.

Nanda, G., Schuler, S. R. ve Lenzi, R. (2013). The influence of gender attitudes on contraceptive use in Tanzania: New evidence using husbands' and wives' survey data. *Journal of Biosocial Science*, 45(3): 331-44.

O'Neil, M.Y. ve Çakıroğlu, A. (2019). Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve kadın algısı araştırması. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi.

Okigbo, C. C., Speizer, I. S., Domino, M. E., Curtis, S. L., Halpern, C.T. ve Fotso, J. C. (2018). Gender norms and modern contraceptive use in urban Nigeria: A multilevel longitudinal study. *BMC Women's Health*, 18(1): 178.

Örsal, Ö. ve Kubilay, G. (2007). Aile planlamasında tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg.* 15(60):155-164.

Özalp, S., Tanır, H. M., Ilgın, H., Karataş, A. ve Ilgın, B. (2012). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve aile planlaması konusundaki bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. *Düzce Tıp Dergisi*, 14(3): 18-21.

Pesen, A., Kara, İ., Kale, M. ve Abbak, B. S. (2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ile çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11): 325-339.

Ritter, T., Dore, A. ve McGeehan, K. (2015). Contraceptive knowledge and attitudes among 14-24 years old in New South Wales, Australia. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 39:267-9.

Sherpa, S. Z., Sheilini, M. ve Nayak, A. (2013). Knowledge, attitude, practice and preferences of contraceptive methods in Udipi District, Karnata. *Journal of Family and Reproductive Health*, 7(3): 115-20.

Şen, S., Gülşen, B. O., Sezer, G. ve Durgun, S. K. (2019). Ebelik öğrencilerinin aile planlaması tutumlarının belirlenmesi. *Medical Sciences (NWSAMS)*, 14(3): 146-153.

122

Şimşek, G. H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye örneği. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2): 119-126.

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics. (6th ed). Boston, MA: Pearson. pp.86-89.

Tezel, A., Gönenç, İ. M., Akgün, Ş., Karataş, D. Ö. ve Yıldız, T. A. (2015). Kadınların aile planlamasına yönelik tutumları ve etkileyen faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(3): 181-188.

Tilahun, T., Coene, G., Luchters, S., Kassahun, W., Leye, E., Temmerman, M. ve Degomme O. (2013). Family planning knowledge, attitude and practice among married couples in Jimma Zone, Ethiopia. *Plos One*, 8(4): e61335.

TNSA 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (Yayın No: NEE-HÜ.19.01) http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA_2018_anarapor.pdf erişim 11.11.2019

World Family Planning 2017 Highlights (2017). United Nations Department of Economic and Social Affairs. (Yayın No: ST/ESA/SER.A/414)
https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/family/WFP2017_Highlights.pdf erişim 15.12.2019

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2013). Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Detay Yayıncılık. s 47.

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Karşılaştırılması (n=344)

Özellik	Cinsiyet						t/X ^{2a}	p
	Kadın Ort	n:226 SS	Erkek Ort	n:118 SS	Toplam Ort	n:344 SS		
Yaş (range:18-28 yıl)	20.84	1.54	118	21.55	21.09	1.65	-3.725	<0.001*
Sınıf	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%		
1	52	23.0	29	24.6	81	23.5		
2	57	25.2	25	21.2	82	23.8	0.950	0.813
3	52	23.0	26	22.0	78	22.8		
4	65	28.8	38	32.2	103	29.9		
Anne Eğitim Düzeyi								
Okur-yazar	23	10.2	29	24.6	52	15.1		
İlköğretim	161	71.2	74	62.7	235	68.3	13.072	0.001**
Lise ve üzeri	42	18.6	15	12.7	57	16.6		
Baba Eğitim Düzeyi								
İlköğretim ve altı	139	61.5	59	50.0	198	57.6	4.200	0.051
Lise ve üzeri	87	38.5	59	50.0	146	42.4		
En Uzun Süre Yaşanan Yer								
İl	126	55.8	61	51.7	187	54.4		
İlçe	71	31.4	38	32.2	109	31.6	0.844	0.656
Köy	29	12.8	19	16.1	48	14.0		
En Uzun Süre Yaşanan								
Karadeniz	80	35.4	20	16.9	100	29.1		
İç Anadolu	49	21.7	31	26.3	80	23.3		
Marmara	53	23.5	11	9.3	64	18.6		
Akdeniz	15	6.6	17	14.4	32	9.3		
Güneydoğu Anadolu	12	5.3	18	15.3	30	8.7		
Doğu Anadolu	6	2.7	17	14.4	23	6.6		
Ege	11	4.9	4	3.4	15	4.4		
Aile Tipi								
Çekirdek	181	80.1	96	81.4	277	80.5	0.079	0.778
Geniş	45	19.9	22	18.6	67	19.5		
Gelir-Gider Durumu								
Gelir giderden fazla	26	28.3	17	14.8	43	12.5	0.619	0.734
Gelir gidere denk	171	75.7	87	73.7	258	75.0		
Gelir giderden az	29	12.8	14	11.9	43	12.5		
AP / Cinsel Sağlık Dersi								
Evet	115	50.9	60	50.8	175	50.9	0.000	0.995
Hayır	111	49.1	58	49.2	169	49.1		

^a t=Bağımsız gruplarda t testi; X² = Pearson Chi-Square (χ^2)

*p<0.001; **p<0.01

Tablo 2. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet ve Aile Planlaması Tutumu Ölçek Puan Ortalamaları (n=344)

Ölçekler	Ort± SS	Min-Max
TCAÖ ^a	102.01±15.87	49-125
APTÖ ^b		
Toplumsal AP'ye İlişkin Tutumu	57.31±12.85	15-75
AP Yöntemlerine İlişkin Tutum	40.60± 9.81	11-55
Gebeliğe İlişkin Tutum	30.57± 7.04	8-40

^aTCAÖ= Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği; ^bAPTÖ= Aile Planlaması Tutum Ölçeği
SS= Standart Sapma

Tablo 3. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet ve Aile Planlaması Tutumu Ölçek Puan Ortalamalarının Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılması (n=344)

Özellik	TCAÖ ^a (Ort±SS)		APTÖ ^b (Ort± SS)		
		Toplumsal AP'ye İlişkin Tutumu	AP Yöntemlerine İlişkin Tutum	Gebeliğe İlişkin Tutum	APTÖ Toplam
Cinsiyet					
Kadın	108.45±11.88	59.57±11.95	41.88±9.95	31.61±6.89	133.06±25.90
Erkek	89.67±15.28	53.00±13.43	38.16±9.09	28.59±6.94	119.75±26.85
0.001	t=11.63	t=4.47	t=3.48	t=3.84	t=4.46
	p<0.001*	p<0.001*	p=0.001**	p<0.001*	p<0.001*
Sınıf					
1	98.82±16.93	56.61±12.47	36.16±8.37	29.61±6.64	122.39±24.46
2	102.74±15.31	59.17±11.22	37.90±8.01	29.57±6.24	126.64±22.12
3	103.70±14.79	57.32±14.85	44.06±10.48	31.69±8.06	133.07±32.00
4	101.86±16.06	56.39±12.75	43.63±9.75	31.28±7.02	131.31±27.45
İstatistik ^d	F=1.722	F=0.823	F=15.939	F=2.069	F=2.678
p	p=0.162	p=0.482	p<0.001*	p=0.104	p=0.047***
Fark			1 ile 3-4		1 ile 3

^aTCAÖ= Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği; ^bAPTÖ= Aile Planlaması Tutum Ölçeği

İstatistik ^c= Bağımsız gruplarda t testi; İstatistik ^d= Oneway ANOVA

*p<0.001; **p<0.01; ***p<0.05

Tablo 4 Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet ve Aile Planlaması Tutumu Arasındaki İlişki (n=344)

Ölçekler	TCAÖ ^a
APTÖ ^b	r
Toplumun AP'ye İlişkin Tutumu	0.310*
AP Yöntemlerine İlişkin Tutum	0.295*
Gebeliğe İlişkin Tutum	0.325*

^aTCAÖ=Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği; ^bAPTÖ= Aile Planlaması Tutum Ölçeği

*p<0.001; r=Pearson Korelasyon Analizi